

Arne Nevanlinna Lande

Juhlatilaisuuden myöhemmässä vaiheessa, kun virallinen ohjelma on päättynyt ja vapaa seurustelu alkanut, pöydässä jonka ympärillä istuu joukko suomalaisen kulttuurielämän nimekkäitä edustajia, tunnen oloni sen verran rennoksi, että suustani luis-kahtaa sana lande. Käytän sitä adjektiivina ilmaistakseni, omasta mielestäni ytimekkäästi, mielipiteeni eräästä kotimaisesta kulttuurilehdestä – mistä niistä, se jääköön lukijoiden arvailujen varaan. Reaktio on joko välinpitämätön, kielteinen tai närkästynyt. Kotiin päästyäni kysyn itseltäni mikä ihmeessä sai minut käyttämään niin arvotonta termiä näin arvokkaassa yhteydessä.

Lapsena olin landella kesäkuun ensimmäisestä elokuun viimeiseen. Sinä aikana en juurikaan kohdannut muita maalaisia kuin kaikenkaltavan ja vaiteliaan remonttimiehen, maitotalon tylynpuoleisen emännän, huivipäisen ja syvään niaavaan eukon tai, hieman reunemmalla, osuuskaupan lipevän myyjän.

Maalaismaisema, maalaiset ja heidän murteensa ilmestyivät minulle vain lomalla. Mitä talvella tapahtui ei kiinnostanut. Kodin ja koulun ideaalimaailmassa isänmaa oli maaseudulla, sen kauniissa maisemissa, sen ahkerissa ja rehdeissä asukkaissa.

Talonpoikaisväestö muodosti, niin kuulin kerrottavan päivällispöydässä, uuden suomenkielisen sivistyneistön ehtymättömän reservin. Väite kuulosti oudolta. En pystynyt kuvittelemaan, että yhdestäkään tapaamistani stereotyyppisestä maalaisesta voisi pitkälläkään aikavälillä kehkeytyä yliopiston professori. Työläisistä kukaan ei puhunut mitään.

Minun reaali maailmaani olivat kaupunki, kivi-muurien välissä tiukasti pysyttelevät kadut, neonvalot, ratikat ja harvalukuiset autot, kaksikieliset vanhemmat, opettajat ja kaverit, ruotsinkieliset sukulaiset, saksankielinen isoäiti, suomenkieliset kotiapulaiset, juutalaiset vaatekauppiaat, venäläiset emigrantit, italialaiset jäätelömyyjät, turkkilaiset mattokauppiaat.

Pidin itsestään selvänä, että suomalaiset olivat keskenään erilaisia.

Auktoriteetteihin kohdistuvan protestin väline oli slangi, jota oli lupa puhua vain kavereiden kesken. Alkujaan lande tarkoitti joko maaseutua tai sieltä kaupunkiin siirtynyttä ihmistä, mutta alkoi pian kerätä painolastikseen kielteisiä merkityksiä. Helsinkiläisen herraskakaran mielessä sana viittasi myös maalaisten kieleen, tapoihin, asenteisiin ja arvoihin. Vastareaktio oli väistämätön eikä kumpikaan osapuoli tiedostanut, että kyseessä oli ikivanhan maaseutu-kaupunki -diktomian triviaali, suomalais-kansallinen sivuhaara.

Alkava aikuistuminen työnsi kouluajojen protestit menneisyyteen. Talvisodan hengen synnyttämän ideologisen yhtenäisyyden paineessa kaupungin ja maaseudun erot heikkenivät. Termit slangi ja lande muuttuivat kuriositeeteiksi jo senkin takia, että ani harvat sodan aikana kohtaamistani ihmisistä olisivat ymmärtäneet mitä moiset sanakummajaiset tarkoittavat.

Työkomennukset opettivat, että luokkaerot hallitsivat myös maaseudun elämänmenoa. Hierarkia ei määrytynyt koulutuksen vaan hehtaarien perusteella. Vasta paljon myöhemmin huomasin, että perimmältään kyse ei kummassakaan tapauksessa ollut ideologioista vaan taloudellisesta turvallisuudesta.

Tutustuin maatyöläisiin, jotka pitivät kotirintamaa pystyssä. He olivat vanhoja, yli nelikymppisiä miehiä ja kaikenikäisiä naisia. Käyräpiippua poltteleva pehtoori laski puolituhmaa leikkiä ja muut hyrisivät.

Karjalanpiirakoita leipovia evakkoja kohdeltiin paikoin ynseästi. Lipevä osuuskaupan myyjä osoitti oveluutensa harjoittamalla mustan pörssin kauppaa niiden pienviljelijöiden kanssa, joilla ei ollut varaa olla isänmaallisia, kunnes ryhtyi itse suurviljelijäksi, jolla oli varaa olla isänmaallinen. Tällaiset tarinat kylvivät lanttu-kuuriin tottuneen kaupunkilaispojan mieleen epäilyksen siemenen. Ehkä maalaisten(kaan) motiivit eivät aina olleet sopusoinnussa virallisen propagandan kanssa.

Koska en ehtinyt, halunnut tai kelvannut upseeri-kouluun, opetti myös rintamakomennus Syvärin taakse minut katsomaan maailmaa luokkarajan toiselta puolelta.

Rivimiesten valtaosa, varmaan neljä viidestä, oli kotoisin maalta. Tunnistin 30-luvun kesien vaiteliaan remonttimiehen, joka teki mitä käskettiin uskomattoman taitavasti ja kyselemättä. Muutaman helsinkiläisen duunarin kanssa saatoin kommunikoida slangilla ja pilkata selän takana tuvan kurikkalaista saituria. Vieroksuin päällystön isänmaallista uhoa, vaikka se kukoisti erityisesti omassa yhteiskuntaluokassani, siirryin polttamaan holkkisaimaata, kuuntelin porukan leikinlaskijan täys-tuhmia nais- ja viinajuttuja ja hyrisin muiden mukana.

Sodasta palanneita miehiä ja itseni kaltaisia keskenkasvuisia poikia oli kahta laatua. Vähemmistö katsoi taakseen, kertoi sotajuttuja, joi enemmän kuin tienasi ja epäonnistui. Enemmistö katsoi eteensä, unohti sotajutut, joi vähemmän kuin tienasi ja onnistui. Jälkimmäisten joukossa minäkin perustin perheen ja valmistuin ammattiin. Syrjäsilältä tiesin, että suuri osa kansasta asui edelleen maalla, viljeli peltoja ja raivasi uusia, mutta landeiksi en heitä mieltänyt enkä kutsunut.

Piirsin itsekin muutaman konvention mukaisen rintamamiestalon. Kun Rakennushallituksen pääjohtaja Jussi Lappi-Seppälä ehdotti, että perustettaisiin alempi

arkkitehtitutkiinto maaseudun yksinkertaisempia suunnittelutehtäviä varten, pidin ajatusta sekä typeränä että loukkaavana.

Suhteeni maalaisiin oli etäinen, mutta positiivinen. Isänmaa pelastui, ei sankaritekojen eikä paatoksen avulla, vaan tekemällä työtä.

Näin jatkui parikymmentä vuotta. Puutteista huolimatta se oli onnen aikaa. Jälkipolvet ovat paisutelleet kylmän sodan, neukkujen painostuksen, Kekkonen yksinvallan ja puoluekiistojen merkitystä. Ärhäkkä keskustelu Väinö Linnan *Tuntemattomasta* osoitti kuitenkin, että ideologiset erimielisyydet kytivät arkielämän paksun kuoren alla. Voittajaksi selviytyi vanhaisänmaallinen tulkinta. Kirjailijan sodanvastaiset tarkoitukset muunnettiin sankaritarinaksi.

Sitten kansainväliset aatteet murtautuivat Suomeen, jälleen kerran. Isät ja äiditkin katsoivat uhrauksin kasvattamiaan lapsiaan ja kauhistuivat. Pellot paketoitiin ja metsätyöt koneellistettiin. Sodan käyneeltä sukupolvelta riistettiin usko entisen kaltaisen elämän jatkuvuuteen ja parempaan tulevaisuuteen.

Nuorten oli pakko muuttaa pois. Joko konkreettisesti, niin kauas kohti etelässä ja lännessä häämöttävää vaurauden utopiaa, että yhteydet kotiseutuun kuihtuivat pelkäksi nostalgiaiksi. Tai poliittisesti, niin kauas kohti vasemmalla häämöttävää kansainvälisyyden utopiaa, että rengas kiertyi lähes umpeen ja matkaa isoisien oikealla kummittelemaan nationalismiin jäi vain askeleen verran.

Runsaan kymmenen vuoden takaisten maailmanpoliittisten mullistusten, eurooppalaistumisen ja hillitömän kapitalismin globaalien voittokulun jäljiltä uskansallinen paatos on nostanut päätään keskustapuolueessa, maaseudulla ja vasemmistossa, mutta myös kokoomuksessa, kaupungeissa ja vaikkapa armeijassa. Kulttuurisissa instituutioissa isolaatio näkyy aiheiden, käsitteiden ja sananmuotojen valinnoissa. Asu on sivistyneempi, mutta vaikutukset pitkäaikaisempia ja vastuu suurempi.

Yksiarvoisen ajattelutavan juuret ovat syvällä Suomen agraarisessa menneisyydessä. Relevanssinsa menettäneitä olosuhteita, käsityksiä ja tavoitteita ei ihannoida avoimesti. Historia on opettanut, että verrattomasti tehokkaampi keino on mystifointi.

Espoon viidakko kehä kolmosen sisäpuolella täyttää ankarimmatkin maaseudun kriteerit: ympärillä ei mitään, pihalla auto tai pari ja sisällä laajakaista. Nykyisessä kielenkäytössäni sana lande ei viittaa asuinpaikkaan, vaan myyttien ja kliseiden taakse kätkeytyneisiin asenteisiin.

Niiden kantajat kuuluvat keskenään erimielisiin vähemmistöihin. Yhteistä on kuvitelma oman elämänpiirin ainutlaatuisuudesta ja ylivoimaisuudesta.

Jotkut pitävät itsestään selvänä, että kaikki suomalaiset löytävät kauneimman maisemansa maaseudulta, haluavat asua luonnon keskellä järven rannalla, rakastavat eläimiä, pitävät saunaa elämänmuotonsa välttämättömänä osana, tai hurraavat tupakkamainoksilla vuoralle Kimi Räikköselle ja juovat kaljaa.

Tai että kaikki suomalaiset luottavat omassa maassa tuotetun ruoan puhtauteen, haluavat Karjalan takaisin, suhtautuvat venäläisiin vielä epäluuloisemmin kuin EU:hun, tai uskovat kansalliseen puolustukseen ja kenraali Ehrnroothiin.

Tai että kaikki suomalaiset tarvitsevat taiteita, tunnustavat sankareikseen Kiven, Sibeliuksen, Gallen-Kallelan, Leinon, Aallon tai Pääntalon ja Paasilinnan, tai pitävät musiikkitalohankkeen toteutumista kansallisen olemassaolon kohtalonkysymyksenä.

Vastalauseet torjutaan toteamalla mustavalkoisesti, että totta kai demokraattisessa yhteiskunnassa sallitaan erilaisia mielipiteitä, mutta tässä asiassa me olemme oikeassa ja muut väärässä. Itsekritiikki, monipuolistuminen ja kyky uudistua eivät ole todellisia vaihtoehtoja, ei vaikka niiden avulla voitaisiin välttyä monelta konkurssilta, niin taloudelliselta kuin henkiseltä.

Syy Haiderin, Le Penin tai Berlusconiin kaltaisten poliitikkojen vähäiseen kannatukseen Suomessa on populististen ajatusten kanavoituminen vanhojen puolueiden sisään. Tämä on yksi selitys sille, että keskustapuolueeksi naamioitunut maalaisliitto saa edelleen yhtä paljon ääniä kuin aikanaan, vaikka viljelijöiden osuus väestöstä on pudonnut murto-osaan entisestä.

Matka hyvää tarkoittavista kansallisista painotuksista rikollisuutta hipoviin ääri-ilmioihin on toki pitkä, mutta askeleet välivaiheesta toiseen voivat silti olla yllättävän lyhyitä. Provinsiaalinen suvaitsemattomuus, vieraanpelkoinen rasismi tai suoranainen fasismi luuraavat niin sanoakseni oman navetan nurkan takana. Maammelaulua liikituksen karhentamalla äänellä tapaileva romantikko ja hyvä Suomi-kehotuksia karjuva puolihumalainen kiekokofani saattavat kumpikin olla jonkun kulttuurilehden landeksi luonnehtimani toimituspolitiikan etäpesäkkeitä.

Kansallismieliset, vuosikymmenten tai -satojen takaa verukkeita kaivelevat johtajat ovat konfliktien ja sotien pääsyyllisiä niin entisessä Jugoslaviassa, Israelissa, Pohjois-Irlannissa kuin Yhdysvalloissa. Heidän takiaan en enää kiihdy. Sen sijaan olen tullut yliherkäksi sellaisten merkkien suhteen, jotka voivat johtaa fundamentalismiin.

Kuulen Porilaisten marssin kajahtavan ja näen siniristilipun hulmuavan. Mitä minä teen? Suljen television, tietysti. Mutta sitä ennen saatan vaivihkaa pyyhkäistä silmänurkasta kyyneleen. Vanhasta muistista ja ihan niin kuin kaikki suomalaiset.